

Надія ВОЙТОВИЧ

ТРАДИЦІЙНІ МАГІЧНО-РИТУАЛЬНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ДОМАШНЬОЇ ХУДОБИ НА ТЕРЕНАХ БОЙКІВЩИНИ

З'ясовуються особливості застосування традиційних магичних способів захисту худоби у бойків; акцентується увага на демонологічних уявленнях горян про тісний зв'язок домашніх тварин з різного виду домашніми духами; проаналізовані основні засоби захисту худоби від шкідливих дій відьми-босуркани.

Ключові слова: домашні духи, домашня худоба, відьма, «босурканя», бойки.

© Н. ВОЙТОВИЧ, 2015

Дослідження уявлень українців про домашніх тварин, зважаючи на роль останніх у господарському житті та обрядовому комплексі, без сумніву, мають бути одними з пріоритетних в етнологічній науці. Домашні тварини були не лише тягловою силою та основою для приготування їжі, але й відігравали чи не ключову роль у багатьох обрядах родинного та календарного циклу. Отож різним аспектам цієї проблеми дослідниками у галузі етнології, археології, мовознавства, фольклористики присвячено достатню кількість монографій, статей, розвідок [15; 16; 17; 19; 21; 30; 35]. Ми ж зосередимо увагу на міфологічному аспекті, який є малодослідженим. Тому метою нашого наукового пошуку є аналіз демонологічних уявлень українців Карпат про безпосередній зв'язок домашньої худоби з основними персонажами «нижчої» міфології — домашніми духами, та характеристика традиційних магичних способів її захисту. Основою для написання статті стали матеріали, зібрані авторкою на теренах бойківського етнографічного ареалу.

Як вірили давні слов'яни, опікувалися скотинкою та сприяли благополучному її розведенню різні міфологічні персонажі, зокрема домашні духи [13, с. 153]. На теренах Бойківщини це передусім ласка як один із типів домашнього духа. У більшості випадків простежується її чіткий зв'язок із господарством, зокрема із худобиною: «Ласочка зв'язана з добротою, би худоба ся вела» (с. Букова Старосамбірського р-ну Львівської обл.) [2, арк. 2]. Дослідник гуцульської старовини Антін Онищук ще на початку ХХ ст. зафіксував: «Є такі підласички, шо їх не годит сі убивати, бо то щіске (щастя. — Н. В.) того, де они є» [28, с. 22]. А «як їх корова примняцає, в'на (ласочка. — Н. В.) тогди кусат і уже та корова здихає. Ліку неє» [36, с. 492]. Подекуди на Бойківщині ласці приписують функцію, яка характерна для домовика на Поліссі, а саме — заплітання коням гриви (до того ж така функція оцінюється позитивно): «Кобила сплетена в косах — то казали, шо ласиці сплели. То добре було, файно. Кажда корова має свою ласицю, як людина ангелохоронителя» (с. Ілемня Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.) [7, арк. 7]. Навіть була заборона її вбивати, адже вважали, що це призведе до гибелі худоби [6, арк. 14]. Поліщуки переконані, що тримати худобу потрібно такої масті, якою була ласка — для того в Чистий Четвер ішли зі свяченою свічкою у хлів, щоб побачити її [19, с. 229].

Водночас українські горяни вважали укуси ласки особливо небезпечним для домашніх тварин [19, с. 203]. Зокрема, гуцули вірили, що худобині завдають шкоди ті ласки, яких посилають відьми [24, с. 205]. У таких випадках мешканці Українських Карпат застосовували оберегові превентивні засоби: «Брали іглу і на Святий Вечір щось шили, 'би ласка не споганила корову» (с. Семичів Долинського р-ну Івано-Франківської обл.) [5, арк. 2]; «Як огинь у хаті горит, то за ню (ласку — Н. В.) не треба згадувати, і тоді не буде шкодити» (с. Вишків Долинського р-ну) [5, арк. 9].

Окрім ласки, функцію опіки над домашніми тваринами та чітко вираженого зв'язку з ними бойки приписують іншим типам міфологічних персонажів — домашнім вужу та змії. Поширеними є розповіді інформаторів про те, що людина змушена продавати корову разом з вужем, інакше вона не дасть більше молока, або про те, що вуж йде слідом за проданою короною на нове місце: «Моя баба пішла купувати корову. Та, що продала ту корову, йшла за коровою зо кільомеретер. Витягнула з кошіля вужа і він ту корову сцав — тот червак, аж шум з писка летит. Того вужа бахури вбили і корова згинула, бо в'на його вродила — такий був вроджений вуж» (с. Хмелівка Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.) [6, арк. 5]; «В неї був гадище звитий у колесі на печі. І гади в неї були довкола хижі. Її газда вбив одного гада, то лиш як корову випустили у команицю (траваконюшина, *Trifolium pratense*. — Н. В.), то лиш двома перенними ногами зайшла та здохла» (с. Присліп Міжгірського району Закарпатської обл.) [4, арк. 16]. Такі демонологічні оповідки свідчать про те, що змія, а особливо вуж, виявляють риси покровителів худоби.

Прикметно, що карпатська демонологічна традиція суворо забороняє будь-яким способом шкодити домашнім вужу та змії, а особливо вбивати їх. Це яскраво ілюструє і гуцульський матеріал [18, с. 159], і бойківський: «Гадину як здиблеш, то найліпше погодувати її, дати їй молока і поводитися з нею добре. Часом вона замешкає на обійстю або в стайні, то як там їй не роблять кривди, то такому чоловікові все ведеться дуже добре» [38, с. 173]. Українські горяни вважали, що домова змія або вуж «живе в кожній хаті в мурі (в підвалинах. — Н. В.) — то є охо-

рона» (с. Спас Старосамбірського р-ну) [2, арк. 6], а їх смерть призведе до загибелі всієї худоби [36, с. 492]. У різних слов'янських зонах зафіксовані бувальщини чи звичайні повір'я про те, що домова змія їсть молоко чи молочну кашу разом із дитиною з однієї тарілки. Причому в таких випадках повсюдно існувала заборона відганяти чи вбивати її, бо у господарстві все піде шкереберть [1, арк. 7].

У традиційних світоглядних уявленнях бойків збережені навіть релікти пошанування домашньої змії, яка живе на печі та приносить щастя, про що свідчить наступний сюжет: «Прийшла я до тітки в гості. А в хаті коло печі валівчатко стояло за ширмов, то тітка туду налила молока. Я ся дивлю, а там такі три змії з пулькатими червоними очима. А тітка каже: «То я мушу їх годувати, бо би корови поздыхали» (с. Комарники Турківського р-ну Львівської обл.) [3, арк. 21].

Спорадично на Бойківщині зв'язок із домашніми тваринами, опіка над ними, сприяння їх розведенню та кращої функціональної придатності є прерогативою так званого духа-збагачувача — годованця, хованця: «Дідько корови пильнував, помагав косити...» (с. Тухля Сколівського р-ну Львівської обл.) [1, арк. 3]; «Помагає ярувати (орати, садити. — Н. В.) — поганяє волів» [39, с. 87]. Інформатори навіть безпосередньо стверджують, що «годованця хтось кохав (виношував, доглядав. — Н. В.) для худоби — би пас худобу» (с. Тернівка Сколівського р-ну) [1, арк. 11]. Це підтверджує і гуцульський матеріал: «...Маржину він (годованець. — Н. В.) любить, як щирий пастух, то не може він бути злим духом» [14, с. 69]. Респонденти стверджують, що він доглядає за конем, короною (пасе її, годує), а мучить лише ту скотину, яка не сподобалася.

Українські горяни переконані, що пастухи для того, «щоби їм череда під час спеки не розбігалася», виводять зі зноска — аномального курячого яйця без жовтка чи з двома жовтками — домового слугу [33, с. 22]. На Поліссі для охорони худоби від нападу вовків пастух ціле літо носив при собі основу, яка не влізла в бердо (деталь ткацького верстака, що нагадує гребінь у рамці. — Н. В.) і виходила назад, щоб і вовк, з'явившись, повертався, і, таким способом, не шкодив худобі [19, с. 149]. У південних слов'ян, зокрема у сербів, подібними мотивами наділені віли, адже саме ці демонічні персо-

нажі допомагають вівчарям скотарити та оберігати стадо від диких звірів [11, с. 11].

Важливо відзначити, що попри очевидний пріоритет опікунських функцій домашніх духів над худобою, у слов'ян також повсюдно зберігаються повір'я про здатність цих персонажів їй нашкодити («Як не винесли на стріху їсти (годованцю. — Н. В.), то вся худоба за драбинами була» (с. Букова) [2, арк. 2]); (остерігалися змінювати конфігурацію плоту, бо «три телиці здохне» (с. Хмелівка) [6, арк. 2]). Проте очевидним є той факт, що «хатній дух» шкодить лише тоді, коли людина не дотримується конкретних вимог щодо утримання домашньої худоби та вибору її масті, тобто не виконує свої зобов'язання перед ним; коли ж господар не розчарує *годованця*, то «дідьки піклуються про господарство» [34, с. 47].

До такої обов'язкової вимоги належить і «годування» останнього. Особливого значення у ритуалах «кормління» надавалось першому шматку, порції тощо. Віддаючи першу частину всього на пожертву, людина цим визнавала першість, домінуючу роль хатнього божества у вдалому веденні домашнього господарства.

Для українського горянина XIX — початку XX ст. приплід домашньої тварини був подією такої ж ваги, як і народження дитини. Та навіть більше — бо якщо поява на світ дитинки у багатодітній сім'ї могла бути інколи й небажаною, то новій телиці (майбутня годувальниця!), бичкові (тяглова сила!), поросятку (м'ясо, сало!) тішилися завжди. Можемо собі лише уявити, яким же горем для господаря було народження тваринки із зовнішніми вадами. Це ставало підґрунтям для формування ірраціональних уявлень про «нечистих» тварин (аналогію можна провести із народженням «бракованої» дитини — *одміни*): «Корови, коні, воли, коти могли бути упирами. Такі нечисті корови називають маликоватими, які мають два серця, сім ребер. Така нечиста корова не плодить телят, не доїться добре. Як згине, то по ній гине сім корів» [27, с. 163]. В етнографічних джерелах зафіксовані навіть релікти поминання «нечистих» тварин у білорусів, коли під час поминального обіду їжу ставили не на стіл, а під стіл [20, с. 531].

Бойки також вірили, що домашню тварину, як і людину, могли зурочити «нечистим» поглядом (зазвичай це могла бути *босурканя*, яка «як подивить-

ся на корову — лиш у корови гуркотит, як у хмарі чорній» (с. Ілемня Рожнятівського р-ну) [7, арк. 5]), нашкодити «нечисті» покійники тощо, тому «при зустрічі з такою людиною (яка мала «нечисті» очі. — Н. В.) на дорозі волів обов'язково перепрягали» [10, с. 355], а коли «везли 'го («нечистого» покійника. — Н. В.) коньом, ([то] на коню на руби (навиворіт. — Н. В.) хомут має тоді бути)» (с. Присліп Міжгірського р-ну) [4, арк. 15]. Очевидно, перепрягання чи вивертання хомути, як і вивертання одягу, символічно уподібнювало тварину до образу *нечистої сили* і водночас захищало від неї, бо «свої своїх» не зачіпають [37, с. 466].

Спричинити відповідні збитки господарству та «забрати» за собою худобу може і гість, якого не прийняли за всіма етикетними правилами [9, с. 533]. Адже гість сприймається як носій долі, як уособлення вищих сил, що здатні впливати на всі сфери людського життя. Щоправда, бойки знають і спосіб убезпечитися від непроханих зайд: «Як корова йде з паші і в неї в роті трава, то треба взяти ту траву, зашити в скатертину. То як будуть гості приходити, то не будуть нічого хотіти їсти» (с. Спас Старосамбірського р-ну) [2, арк. 6].

Та, мабуть, найбільшим ворогом для бойківського «газди» та його домашнього господарства була самотня жінка похилого віку, яка зазвичай жила на окраїні села, — *відьма (босурканя)*. Традиційна сфера діяльності відьом — безмежна. Проте основними функціями бойківської *босуркани* є відбирання молока з допомогою магічного мотузка (вона виготовляє його так: сідає гола на порозі хати на куделю і пряде нитку лівою рукою у лівий бік [23, с. 6]) Характерною рисою карпатської *босуркани* є її зв'язок з вузем, який часто-густо і є слугою та засобом для відбирання молока у корів. Певні паралелі можна виявити в українців Закарпаття, де існує повір'я про *полоса*, який ссе не лише корів, але й жінок, унаслідок чого вони сохнуть та помирають [31, с. 101].

Мотив викрадення чаклунками молока в корів первісно міг стосуватися дощової магії, символізувати чаклунські дії з викликання посухи. Лише в пізніший час, коли поширюється скотарство, він набув буквального трактування. Саме тут вважаємо доцільним навести приклад, який деякою мірою підтверджує таке припущення. На Слов'янщині відьма для того, щоб відібрати молоко, просвердлює в стов-

пі в стіні дірочку, а коли їй потрібне молоко, то виймає затичку і воно тече з дірки. Однак про це не повинен знати господар корови [29, с. 118]. Фактично аналогічні дії здійснюють під час посухи, про що яскраво свідчить польовий матеріал з Бойківщини: «*Піду до когось та вкраду то цурра* (старий одяг. — Н. В.), *шо затикают цівку* (отвір у печі, через який дим виходив у сіни. — Н. В.) *в печи, але так, оби не виділи. Піду в ріку намочу і потім верну*» (с. Лісковець Міжгірського р-ну) [4, арк. 13].

Для захисту від відьом застосовували універсальні обереги від нечистої сили. Щоб не дати їй можливість проникнути на подвір'я та зашкодити худобі на Святий вечір, зранку невістки пряли у лівий бік, а веретено з пряжею або запинали над дверима, або обсновували тими нитками хату довкола [26, с. 337]; на другу Святу вечерю господиня робила хрестики з борошна на дверях хати та на воротах (с. Хмелівка Богородчанського р-ну); ставили у стайні перевернуту мітлу (с. Хмелівка) [6, арк. 3]; мастили поріг стайні глиною-калинницею, якою замащували челюсті печі (с. Хмелівка) [6, арк. 4]; клали на поріг гострі металеві предмети — сокиру, серп (с. Букова) [2, арк. 2]; перед вигоном худоби на пашу кидали під поріг колодку, що стояла під скатертиною на Святий вечір (с. Суходіл Рожнятівського р-ну) [7, арк. 13]; обсівали корову самосійним маком та сіллю, промовляючи: «*Тогди бись зібрав хосинець, як визбираєш мачок-падинець*» (с. Кальне Сколівського р-ну) [8, арк. 3]; корові-первістці на *русальну п'ятницю* проверчували правий ріг, ставлячи туди «всеночну» пшеницю (пшениця посвячена на церковній службі, яка проводилася вночі. — Н. В.), дору і свячену воду — такій корові відьма ніколи не зможе пошкодити (с. Кальне) [8, арк. 5]; перед *русальною п'ятницею* давали худобі свячену сіль та шкарлупу від великодніх яєць (с. Комарники) [3, арк. 20]; щосуботи і в свято худобу підкурювали, примовляючи: «*Як ся дим із свяченого зілля розходить, так би ся від мої корови чарівниця відійшла*» (с. Тухля) [1, арк. 4]; «*Казали, шо Йвановим майом ворожили: треба пролупити ним яйце, помішати тим хвостиком в яйци, обійти телицю самосійним маком і дати телиці то яйце — і вже нхто не відбере молоко*» (с. Семичів) [5, арк. 12]. Гуцули вважали, що коли «*корові-первістці дати від*

чорної курки яйце издзісти, то відьма не озьме від неї молоко» [28, с. 40].

Аналогічні магічні дії здійснювали і в інших зонах слов'янського світу (поліщуки обкурювали худобу купальськими травами; західні слов'яни проціджували молоко крізь вінки зі свіжої зелені й одягали їх коровам на роги; лужичани мастили поріг стайні жаб'ячим жиром) [12, с. 299].

Бойки для того, щоб *босурканя* не пошкодила худобі на великі свята, тобто в час її активності, на неї очікують з новою бороною [27, с. 162], бо через борону можна побачити відьму, а вона людей не бачитиме. Символічним знищенням відьми є спалення колеса на Юрія і спускання його з гори з прокляттям: «*У ворожки — 'би корова здохла*» (с. Грабовець Сколівського р-ну) [1, арк. 9], «*у чарівниці корова згоріла*» [25, с. 40].

Для українського горянина молочні продукти були основою харчування, тому він різноманітними ритуально-магічними діями та способами намагався збільшити молочність худоби, щоби не приректи свою сім'ю на голод. Для того на Великдень, як тільки заgrimіло, бойки відразу випускали худобу на пашу, вважаючи, що вона тоді даватиме більше молока [22, с. 45]. В основі таких превентивних дій, ймовірно, є традиційне сприйняття грому як сили, пов'язаної з небесною вологою та плідністю. А на Святий вечір бігли в річку і промовляли: «*Я не стою в воді, а стою по коліна в сметані*» — *щоб корова мала жирне молоко*» (с. Кальне) [8, арк. 6].

Якщо ж *босуркані* все-таки вдалося якось зашкодити корові, то тоді існувала низка способів, як це «розробити» або ж відплатити їй тією ж монетою: «... *Треба воловід на корову зверху кинути, то тоді в тої ворожки корова гине*» (с. Росільна Богородчанського р-ну) [6, арк. 12]; «*Брали жабу, прив'язували на мотузок, і кидали в воду, що б'є (бурлить. — Н. В.), і казали: «Так би тяжко терпів той, що моїй корові виден (наробив шкоди. — Н. В.)»* (с. Мислівка Долинського р-ну) [5, арк. 15]; «*То треба рано у коновцю роси назбирати, варити, веречи 9 іглів, мурашки-ковалі назбирати з-за ріки, поки то не википит і казати: «Так би тя пекло*» (с. Тухля Сколівського р-ну) [1, арк. 4].

Вірили, що відьма могла завдати шкоди домашнім тваринам навіть після смерті, тому під час її похорону виконували певні ритуальні дії. Зокрема, у

домовину клали освячений мак, пояснюючи це тим, що *босурканя* не дійде до худоби, доки не вибирає його [32, с. 71].

Отже, автохтонне населення Українських Карпат вірило, що для приплоду худоби, її здоров'я та благополуччя потрібні прихильність та опіка померлих предків, душі яких були втілені в образах домашніх духів різних типів — *домашньої змії, вужа, ласки, духа-збагачувача*.

Сприяння у вдалому веденні домашнього господарства залежало від дотримання людиною вимог та зобов'язань щодо утримання домашньої худоби та вибору її масті перед домашніми духами, ритуального «кормління» останніх.

Українські горяни, зокрема бойки вірили, що нашкодити домашнім тваринам могли «нечисті» покійники, люди з «нечистими» очима та *босуркані*, основною сферою діяльності яких було відбирання у корів молока.

Щоб захистити своє господарство від можливої майбутньої небезпеки, уникнути її чи знешкодити вже завдані худобині зловорожі дії мешканці Карпат застосовували різноманітні магічно-ритуальні способи. Чимало з них є унікальними для бойківської міфологічної традиції, проте більшість характерні для загальнослов'янських традиційних вірувань та уявлень.

1. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 207-Е. — Арк. 1—12 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Сколівському р-ні Львівської обл.).
2. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 208-Е. — Арк. 1—8 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Старосамбірському р-ні Львівської обл.).
3. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 209-Е. — Арк. 1—30 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Турківському р-ні Львівської обл.).
4. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 210-Е. — Арк. 1—23 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Міжгірському р-ні Закарпатської обл.).
5. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 211-Е. — Арк. 1—19 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Долинському р-ні Івано-Франківської обл.).
6. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 214-Е. — Арк. 1—20 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Богородчанському р-ні Івано-Франківської обл.).
7. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 215-Е. — Арк. 1—17 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Рожнятівському р-ні Івано-Франківської обл.).
8. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 216-Е. — Арк. 1—9 (Польові етнографічні матеріали до теми «Народна демонологія Бойківщини», зафіксовані у Сколівському р-ні Львівської обл.).
9. Агапкина Т.А. Гость / Т.А. Агапкина, Л.Г. Невская // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого. — Москва : Международные отношения, 1995. — Т. 1: А-Г. — С. 531—533.
10. [Б. а.] Жизнь верховинскаго земледельца / [Б. а.] // Свет. — Унгвар, 1870. — Ч. 44. — С. 354—355.
11. Белова О.В. Круг / О. В. Белова // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого. — Москва : Международные отношения, 2004. — Т. 3: К (Круг) — П (Перепелка). — С. 11—12.
12. Виноградова Л.Н. Ведьма / Л.Н. Виноградова, С.М. Толстая // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого. — Москва : Международные отношения, 1995. — Т. 1: А-Г. — С. 297—301.
13. Виноградова Л.Н. Духи домашние / Л.Н. Виноградова, Е.Е. Левкиевская // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого. — Москва : Международные отношения, 1999. — Т. 2: Д — К (Крошки). — С. 153—155.
14. Вінценз С. На високій полонині (правда старовіку) / Станіслав Вінценз. — Львів: Червона калина, 1997. — 452 с.
15. Гладкий М. Традиційне скотарство Середнього Полісся другої половини ХІХ — першої третини ХХ ст. (Історико-етнологічне дослідження) / Микола Гладкий. — Дрогобич: Вимір, 2007. — 198 с.
16. Глушко М. Віл у різдвяно-новорічній обрядовості українців: Реконструкція первісного образу та історичного змісту / Михайло Глушко // Вісник Львівського університету. Серія історична. — Львів, 2000. — Вип. 35—36. — С. 399—425.
17. Глушко М. Генезис тваринного запрягу в Україні (Культурно-історична проблема) / Михайло Глушко. — Львів, 2003. — 444 с.

18. Гнатюк В. Знадоби до української демонології / Володимир Гнатюк // Етнографічний збірник. — Львів, 1912. — Т. XXXIV. — 280 с.
19. Гура А.В. Символика животных в славянской народной традиции / А.В. Гура. — Москва : Индрик, 1997. — 910 с.
20. Дашкевич В.Я. До питання про заложних тварин в уявленнях українського народу / В.Я. Дашкевич // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія / упоряд., прим. та біографічні нариси А.П. Пономарьова, Т.В. Косміної, О.О. Боряк. — Київ : Либідь, 1991. — С. 527—539.
21. Журавлев А.Ф. Домашний скот в поверьях и магии восточных славян. Этнографические и этнолингвистические очерки / А.Ф. Журавлев. — Москва : Индрик, 1994. — 256 с.
22. Зубрицький М. Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів в тиждні і до рокових свят / Михайло Зубрицький // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1900. — Т. III. — С. 33—60.
23. И. О. Забобоны та ворожбитство / И. О. — Львов, 1893. — Ч. 162. — Кн. II. — 48 с.
24. Кайндль Р.Ф. Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази / Р.Ф. Кайндль; пер. з нім. (за вид. 1884 р.) З.Ф. Пенюк; післямова О.М. Масана. — Чернівці : Молодий буковинець, 2000. — 208 с.
25. Кирчів Р.Ф. Релікти юріївської обрядовості в українських Карпатах / Р.Ф. Кирчів // Народна творчість та етнографія. — 1985. — № 2 (192). — С. 38—43.
26. Кузів І. Жите-буте, звичаї і обичаї горського народу / Іван Кузів // Зоря. — Львов, 1889. — Ч. 20. — С. 336—337.
27. Лепкій Д. Домашні звірята в деяких людових верованнях / Данило Лепкій // Ватра: Літературний збірник. — Стрий, 1887. — С. 161—166.
28. Онищук А. Матеріали до гуцульської демонології. Записані у Зелениці Надвірнянського повіта, 1907—1908 / Антін Онищук // Матеріали до української етнології. — Львів, 1909. — Т. XI. — С. 1—139.
29. Орлов М.А. История сношений человека с дьяволом: (репринт. изд. 1904) / М.А. Орлов. — Москва : Республика, 1992. — 352 с.
30. Пастух Н. Символика тварин в українському фольклорі: зозуля / Надія Пастух. — Львів, 2013. — 224 с.
31. Потушняк Ф. Гад в народном вірованню / Ф. Потушняк // Літературна неділя. — Унгарь, 1941. — Ч. 12. — С. 101—103.
32. Серебрякова О. Мак у житті, в обрядовості та фольклорі українців / Олена Серебрякова // Народознавчі зошити. — 2004. — № 1. — С. 67—72.
33. Скорик М. Бойківські писанки / Михайло Скорик // Літопис Бойківщини. — Самбір, 1934. — № 4. — С. 20—28.
34. Срезневский И. Дополнения и замечания / Измаил Срезневский // Семеновский К. Замечания о праздниках у малороссян. — Харків, 1843. — С. 45—57.
35. Тиводар М. Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини ХІХ — першої половини ХХ ст. (Історико-етнологічне дослідження) / Михайло Тиводар. — Ужгород : Карпати, 1994. — 559 с.
36. Толстая М.Н. Из материалов карпатских экспедиций / М.Н. Толстая // Восточнославянский этнолингвистический сборник. Исследования и материалы. — Москва : Индрик, 2001. — С. 477—495.
37. Толстой Н.И. Выворачивание одежды / Н.И. Толстой // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого. — Москва : Международные отношения, 1995. — Т. 1: А-Г. — С. 465—466.
38. Франко І. Людові вірування на Підгір'ю / Іван Франко // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 160—218.
39. Falkowski J. Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem: Zarys etnograficzny / Jan Falkowski, Bogdan Paszniczki. — Lwów, 1935. — 128 s.

Nadiya Voytovych

TRADITIONAL MAGICALLY SACRAL METHODS OF DEFENCE OF LIVE-STOCK ON BOYKO TERRITORIES

The paper investigates some peculiarities of application of traditional magic defensive methods for live-stock among Boykos'; the attention is paid to the demonological notions of highlanders about close connection of domestic animals and the house spirits; the main methods of protecting the live-stock from witch-bosurkanya are analyzed.

Keywords: house spirits, live-stock, witch, «bosurkanya», Boyky.

Надя Войтович

ТРАДИЦІЙНІ МАГІЧЕСКО- РИТУАЛЬНІ СПОСОБИ ЗАЩИТИ ДОМАШНЕГО СКОТА НА БОЙКОВЩИНІ

В статті досліджені особливості застосування традиційних магических способів захисту скота у бойків; акцентовано увагу на демонологічних представленнях горців о тесній зв'язі домашнього скота з домашніми духами; проаналізовані головні методи захисту його от вредных действий ведьмы-босуркани.

Ключевые слова: домашние духи, домашний скот, ведьма, «босурканя», бойки.